

Čtenář asi pochopil, že vývoj symbolických veličin, vyličený v předcházejících kapitolách, odpovídá procesu diferenciaci lidského vědomí. Protože v případě archetypů máme ale co činit – jak bylo v úvodu ukázáno – nejen s pouhými objekty představ, nýbrž i s autonomními faktory, to znamená se živými subjekty, dá se diferenciaci vědomí chápat jako účinek intervence ze strany transcendentálně podmíněných dynamismů. V tomto případě by to pak byly archetypy, které se primárně proměňují.

Protože ale v naší zkušenosti neexistují žádné psychické stavy, které bychom byli s to *introspektivně* pozorovat mimo člověka, nemůže být chování archetypů zkoumáno bez vlivu pozorujícího vědomí. A proto nelze nikdy zodpovědět ani otázku, zda tento proces začíná u vědomí, nebo u archetypu, ledaže bychom v rozporu se skutečností buď oloupili archetyp o jeho autonomii, nebo chtěli vědomí snížit na pouhý stroj. V nejlepší shodě s psychologickou zkušeností jsme však tehdy, přiznáme-li archetypu určitou míru samostatnosti a vědomí tvůrčí svobodu odpovídající jeho stupni. Z toho pak ovšem vzniká ona interakce dvou relativně autonomních faktorů, která nás nutí, abychom při popisu a vysvětlování těchto procesů nechávali jako jednající subjekt vystupovat hned jeden, hned druhý faktor, a to dokonce i tehdy, když se Bůh stává člověkem.

Dosavadní řešení unikalo této obtíži tím, že uznávalo jen jednoho Bohočlověka, Krista. S přebýváním třetí božské osoby v člověku, totiž Ducha svatého, nastává kristifikace mnoha lidí, a vzniká pak problém, zda všichni tito lidé jsou samí úplní boholidé. Taková proměna by však vedla k nesnesitelným rozporům, nehledě pak na nevyhnutelnou inflaci, které by obyčejní smrtelníci, nezbavení dědičného hříchu, okamžitě podlehli. V tomto případě uděláme asi dobře, když si vzpomeneme na Pavla a jeho rozštěpení vědomí: na jedné straně se cítí jako Bohem přímo povoláný a osvěcený apoštol, na druhé straně

jako hříšný člověk, jenž není s to se zbavit „ostnu v těle“ a posla satanova, který jej trápí.* To znamená, že dokonce i člověk, jenž dosáhl osvícení, zůstává tím, kým je, a nikdy není více než své omezené já vůči tomu, jenž v něm přebývá a jehož podoba nemá žádné poznatelné hranice, jenž ho ze všech stran v sobě zahrnuje, bezedný jako hlubiny země a rozlehlý jako nebe.

---

* Viz 2 K 12. Pozn. překl.

Doslou¹⁶⁶

Vaše prosba, abych Vám něco sdělil o tom, jak vznikala má kniha *Odpověď na Jóba*, mě staví před obtížný úkol, neboť historii této knihy lze stěží vyjádřit několika slovy. Po léta jsem se zabýval ústředním problémem, o němž tato kniha pojednává, a proud myšlenek byl napájen z rozličných zdrojů, až se nakonec zdálo – a to teprve po zralé úvaze – že nadešel čas tyto myšlenky vyslovit.

Bezprostředním podnětem k této knize byly patrně určité problémy, jimiž jsem se zabýval ve své knize *Aion*, speciálně problém Krista jako symbolické postavy a problém antagonismu Kristus – Antikrist, jak se jeví podle tradiční symboliky zvířetnickového znamení Ryb.

V souvislosti s rozbořením tohoto problému a učením o spáse jsem kritizoval ideu, jež se nazývá „privatio boni“ (zlo jako pouhá absence dobra), neboť tato idea není v souladu s psychologickými poznatky. Psychologická zkušenost ukazuje, že proti všemu, co označujeme jako „dobré“, stojí nějaká právě tak substantiální „špatnost“ nebo „zlo“. Kdyby toto „zlo“ neexistovalo, pak by muselo být všechno, co je, nutně „dobré“. Podle dogmatu nemůže mít ani „dobro“ ani „zlo“ svůj původ

v člověku, protože „Zlý“, jako jeden ze synů Božích, byl před člověkem. Idea nazývaná „privatio boni“ začala hrát v církvi nějakou roli teprve po Máním. Před touto herezí učil Kléméns Římský*, že Bůh řídí svět pravou i levou rukou; pravou rukou byl míněn Kristus, levou byl míněn satan. Klémentovo pojetí je zjevně monoteistické, protože spojuje protiklady v jednom Bohu.

Avšak později se křesťanství stává dualistickým, poněvadž ta část protikladů, jež je personifikována v satanovi, se odštěpuje a satan zůstává ve stavu věčného zatracení. Toto představuje ústřední problém. Ten má zásadní význam a je východiskem křesťanského učení o spáse. Pokud si křesťanství činí nárok na to být monoteistickým náboženstvím, musí nutně přijmout předpoklad, že v Bohu jsou obsaženy protiklady. S tím se vynořuje závažný náboženský problém: problém zvaný Jób. Cílem mé knihy bylo ukázat historický vývoj tohoto problému od dob Jóbových staletí až po nejnovější symbolické události, jako je například Assumptio Mariae (Nanebevzetí Mariino) atd.

Kromě toho mě studium středověké přírodní filosofie – která má pro psychologii obrovský význam – přivedlo k tomu, abych hledal odpověď na otázku: Jaký obraz Boha měli tito staří filosofové? Nebo spíše: Jak by se měly chápat symboly, které doplňovaly jejich obraz Boha? Vše ukazovalo na nějaké complexio oppositorum, spojení protikladů, a znovu ve mně probouzelo vzpomínku na Jóbův příběh: Na Jóba, který očekává od Boha pomoc proti Bohu. Tato svrchovaně zvláštní skutečnost předpokládá podobné pojetí protikladů obsažených v Bohu.

Na druhé straně mě mnoho dotazů ze všech částí světa – nikoli jenom od mých pacientů – přimělo k tomu, abych vypra-

coval zevrubnější a úplnější odpověď, než jak jsem to učinil v *Aionu*. Několik let jsem váhal, protože jsem si byl jasně vědom následků tohoto kroku a bouře, kterou lze očekávat. Ale naléhavost a závažnost tohoto problému se mě zmocnila natolik, že jsem nebyl s to se ho zbavit. Cítil jsem se nucen chopit se celého problému, a to jsem udělal tak, že jsem popsal osobní zkušenost provázenou subjektivními emocemi. Zvolil jsem tuto formu záměrně, poněvadž jsem se chtěl vyhnout dojmu, že jsem snad měl v úmyslu hlásat nějakou „věčnou pravdu“. Kniha nemá být nic jiného než tazající se hlas jednotlivce, který doufá nebo očekává, že se setká s přemýšlivostí svého čtenáře.

---

* Kléméns Římský, jeden z apoštolských Otců, tj. nejstarších církevních spisovatelů počátečního křesťanství, a podle církevní tradice v pořadí třetí biskup římský na konci 1. stol. po Kr. (Nezaměňovat s Klémentem Alexandrijským, filosofem, jenž se snažil spojit křesťanské náboženství s řeckou filosofií.) Pozn. překl.